

Η διευρυμένη σημασία της διεθνούς μετανάστευσης ως συνιστώσας των πρόσφατων αλλά και των αναμενόμενων μεταβολών του συνολικού πληθυσμού¹ καθώς και η συμβολή των μεταναστών στη μέση γονιμότητα των χωρών υποδοχής² αποτελούν δύο σημαντικές πτυχές του δημογραφικού τοπίου στις χώρες της Ευρώπης. Στο κείμενο που ακολουθεί αναλύεται ο διακριτός ρόλος των μεταναστών και των γηγενών για τις πρόσφατες μεταβολές του συνολικού πληθυσμού στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 Κρατών Μελών. Η χώρα γέννησης χρησιμοποιείται ως κριτήριο για τον προσδιορισμό της μετανάστευσης. Έτσι ο όρος μετανάστες αναφέρεται στα άτομα που δεν έχουν γεννηθεί στη χώρα αναφοράς και ο όρος γηγενείς, αν και παραπέμπει στο γένος, χρησιμοποιείται για τα άτομα που έχουν γεννηθεί στη χώρα αναφοράς (εναλλακτικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν οι όροι ετερόχθονες και αυτόχθονες).

Η συρρίκνωση του συνολικού πληθυσμού αποτελεί μία από τις σημαντικότερες δημογραφικές διαστάσεις στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι την πενταετία 2014-2019 αφαιρούνται στη χώρα μας από τον συνολικό πληθυσμό περίπου 37 άτομα κατά μέσο όρο ετησίως για κάθε 10.000 κατοίκους ενώ την ίδια περίοδο, στον πληθυσμό του συνόλου της ΕΕ27 σε κάθε 10.000 κατοίκους προστίθενται 13 επιπλέον άτομα (Πίνακας 1).

Πίνακας 1.

Ο ρόλος γηγενών και μεταναστών για τη μεταβολή του συνολικού πληθυσμού στην Ελλάδα και την ΕΕ27 (Μέση ετήσια μεταβολή την περίοδο 2014-2019 για 10.000 άτομα του συνολικού πληθυσμού)

	Συνολική μεταβολή (Άθροισμα Φυσικού & Μεταναστευτικού ισοζυγίου)			Φυσικό Ισοζύγιο (Διαφορά μεταξύ γεννήσεων και θανάτων)			Μεταναστευτικό ισοζύγιο (Διαφορά μεταξύ εισόδων και εξόδων-καθαρή μετανάστευση)		
	Σύνολο	Μετανάστες	Γηγενείς	Σύνολο	Μετανάστες	Γηγενείς	Σύνολο	Μετανάστες	Γηγενείς
Ελλάδα	-37	24	-62	-27	9	-37	-10	15	-25
ΕΕ27	13	46	-33	-6	10	-16	19	36	-17

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί που βασίζονται στα στοιχεία της Eurostat³

Όπως μπορεί κάποιος να παρατηρήσει (Πίνακας 1) η μείωση του πληθυσμού στην Ελλάδα σχετίζεται περισσότερο με τους γηγενείς (-62 άτομα κατά μέσο όρο ετησίως /10.000 κατοίκους), ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για την ΕΕ27, αν και αρνητικό, ήταν περίπου το μισό (-33/10.000). Επιπρόσθετα, η συμβολή των μεταναστών ήταν αισθητά υψηλότερη στην Ευρώπη (+ 46 άτομα ανά 10.000) από ότι στην Ελλάδα (+24/10.000). Γενικά, ενώ στην Ευρώπη η μετανάστευση υπερκαλύπτει την συρρίκνωση του γηγενούς πληθυσμού και οδηγεί σε αύξηση του συνολικού πληθυσμού (+ 13 άτομα ανά 10.000 κατοίκους), η μετανάστευση στην Ελλάδα επιβραδύνει απλώς την μείωση του συνολικού πληθυσμού η οποία οφείλεται αποκλειστικά στη συρρίκνωση του γηγενούς πληθυσμού. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι παρά τις προαναφερόμενες διαφοροποιήσεις, το ποσοστό των μεταναστών στον συνολικό πληθυσμό είναι περίπου το ίδιο στην Ελλάδα και την Ευρώπη των 27 (11,7% και 11,3% αντίστοιχα).

Η διαφορά μεταξύ γεννήσεων και θανάτων στο μεταναστευτικό πληθυσμό, η οποία αντικατοπτρίζει αυτό που συνήθως ονομάζεται έμμεση επίπτωση της μετανάστευσης είναι της ίδια βαρύτητας στην Ελλάδα και την ΕΕ27, καθώς το Φυσικό Ισοζύγιο του μεταναστευτικού πληθυσμού δεν διαφοροποιείται ανάμεσα στην Ελλάδα και την ΕΕ27 (9 και 10/10.000 αντίστοιχα). Αντίθετα, το Μεταναστευτικό Ισοζύγιο διαφοροποιείται αισθητά καθώς η υπεροχή των εισροών έναντι των εκροών των μεταναστών είναι υπερδιπλάσια στην ΕΕ27 (+36 έναντι 15/10.000 στην Ελλάδα).

Ένα ερώτημα που προκύπτει αβίαστα είναι το γιατί το Φυσικό Ισοζύγιο των μεταναστών τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ27 είναι διαφορετικό από αυτό των γηγενών (θετικό και όχι αρνητικό αντίστοιχα) και γιατί οι διάφορες των Φυσικών Ισοζυγίων των δυο αυτών ομάδων είναι τόσο μεγάλες. Για να το πούμε δε διαφορετικά, γιατί η συχνότητα των γεννήσεων και των θανάτων στους δυο πληθυσμούς - αυτό που οι δημογράφοι ονομάζουν Αδρό δείκτη γεννητικότητας και θνησιμότητας – παρουσιάζει τόσο μεγάλες διαφοροποιήσεις;

* Καθηγητής Δημογραφίας, christosbagavos@gmail.com

¹ European Commission (2020). Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Impact of Demographic Change. Brussels COM(2020) 241 Final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0241>

Lutz W. (Ed.), (2019). Demographic Scenarios for the EU - Migration, Population and Education. European Commission: Publications Office, Luxembourg. doi:10.2760/590301.

² Bagavos (2019). On the multifaceted impact of migration on the fertility of receiving countries: Methodological insights and contemporary evidence for Europe, the United States, and Australia. Demographic Research, 41(1): 1-36.

³ Eurostat database. Data on Population change [demo_gind] on Population by country of birth [migr_pop3ctb] on Births by country of birth of the mother [demo_facbc], on Deaths by country of birth [demo_macbc], on Immigration by country of birth [migr_imm3ctb] and on Emigration by country of birth [migr_emi4ctb].

Πίνακας 2.

Η συμβολή των μεταναστών και των γηγενών (Μέσα ετήσια μεγέθη την περίοδο 2014-2019 για 10.000 άτομα της κάθε πληθυσμιακής ομάδας) στα Φυσικά Ισοζύγια στην Ελλάδα και την ΕΕ27.

	Δημογραφικά φαινόμενα			Κατά ηλικία δομή του πληθυσμού που επηρεάζει τους αδρούς δείκτες			Αλληλεπίδραση	Συνολική Διαφορά
	Γονιμότητα	Θνησιμότητα	Σύνολο	Γεννητικότητα	Θνησιμότητα	Σύνολο		
	(1)	(2)	3= (1)-(2)	(4)	(5)	6= (4)-(5)	(7)	(3)+(5) +(7))
Ελλάδα	19	-1	20	49	-55	104	-3	122
ΕΕ27	33	-9	42	42	-18	60	7	109

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί που βασίζονται στα στοιχεία της Eurostat

Ένα πρώτο βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την διερεύνηση των πρότερων διαφοροποιήσεων (Πίνακας 2) είναι ότι, οι όποιες διαφορές ανάμεσα στους μετανάστες και τους γηγενείς δεν εξαρτώνται τόσο από τις διαφορές στα επίπεδα γονιμότητας και θνησιμότητας αλλά κυρίως από τις διαφορές ανάμεσα στην κατανομή ανά ηλικία των δύο αυτών πληθυσμών. Στην Ελλάδα πχ., η συνολική διαφορά (122/10.000), προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από τις μεγάλες διάφορες που υπάρχουν ανάμεσα στην κατανομή του πληθυσμού των γηγενών και των μεταναστών ανά ηλικία (104/10.000, καθώς οι μετανάστες είναι πολύ νεότεροι από τους γηγενείς). Αντιθέτως, η διαφορική θνησιμότητα και γονιμότητα των δύο ομάδων έχουν πολύ περιορισμένες επιπτώσεις (19/10.000 και -1/10.000). Αντίστοιχες διαπιστώσεις προκύπτουν και για την ΕΕ27 αν και το ειδικό βάρος των δημογραφικών φαινομένων (42/10.000) και της κατά ηλικία δομής (60/10.000) είναι λιγότερο σημαντικό. Ουσιαστικά, οι μετανάστες επηρεάζουν θετικά την μεταβολή του συνολικού πληθυσμού μέσω των γεννήσεων και των θανάτων, ενώ οι γηγενείς αρνητικά, όχι γιατί οι πρώτοι έχουν υψηλότερη γονιμότητα ή χαμηλότερη θνησιμότητα από τους δεύτερους αλλά γιατί ο μεταναστευτικός πληθυσμός είναι πιο νεανικός από το γηγενή πληθυσμό. Το γεγονός αυτό συναρτάται με τα χαμηλότερα ποσοστά ηλικιωμένων ατόμων και με τα υψηλότερα ποσοστά γυναικών που βρίσκονται σε ηλικία αναπαραγωγής για τους μετανάστες σε σχέση με τους γηγενείς (Πλαίσιο 1). Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί ότι η περίπου ίδιου εύρους συμβολή των μεταναστών στην αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας και της ΕΕ27 μέσω των γεννήσεων και των θανάτων (Πίνακας 1) προκύπτει από τον συνδυασμό της υψηλότερης γονιμότητας των μεταναστών στην ΕΕ27 και την νεανικότερη κατά ηλικία δομή του μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα.

Πλαίσιο 1. Διαφοροποιήσεις αναφορικά με τη γονιμότητα, τη θνησιμότητα και την κατά ηλικία δομή του μεταναστευτικού και του γηγενούς πληθυσμού

Ο Δείκτης Ολικής Γονιμότητας των γυναικών μεταναστών είναι 1,7 στην Ελλάδα και 2,1 στην ΕΕ27 ενώ των γηγενών είναι 1,3 και 1,5 αντίστοιχα. Η μέση ηλικία τεκνοποίησης είναι 28,2 και 34,7 για τις μετανάστριες στην Ελλάδα και την ΕΕ27 και 31,4 και 32,9 για τις γηγενείς αντίστοιχα. Το προσδόκιμο επιβίωσης στη γέννηση είναι 80,9 και 82,2 έτη για τους μετανάστες και 81,5 και 80,6 για τους γηγενείς στην Ελλάδα και την ΕΕ27 αντίστοιχα. Η συχνότητα των γεννήσεων και των θανάτων είναι 143/10.000 και 62/10.000 για τους μετανάστες και 76/10.000 και 117/10.000 για τους γηγενείς στην Ελλάδα ενώ στην ΕΕ27 είναι 171/10.000 και 80/10.000 για τους μετανάστες και 88/10.000 και 106/10.000 για τους γηγενείς. Το ποσοστό των γυναικών σε αναπαραγωγική ηλικία στον συνολικό πληθυσμό της κάθε πληθυσμιακής ομάδας είναι 33% για τους μετανάστες και 21% για τους γηγενείς στην Ελλάδα και 29% και 21% στην ΕΕ27. Η μέση ηλικία των γυναικών μεταναστών σε αναπαραγωγική ηλικία (15-49 ετών) είναι 35,8 και 29,1 στην Ελλάδα και την ΕΕ27 και 33,3 και 30,3 για τις γηγενείς αντίστοιχα. Το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 60 ετών και άνω είναι 15% και 22% για τους μετανάστες στην Ελλάδα και την ΕΕ27 και 29% και 26% για τους γηγενείς αντίστοιχα.

**ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Ερευνητικό πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το ΕΛ.Ι.Δ.Ε.Κ

